

HUSSERL'DE RETENSİYON VE ANIMSAMA AYRIMI*

The Difference Between Retention and Memory in Husserl

A. Suat Gözcü

ÖZET

Husserl'in zaman felsefesinde birincil izlenimler, retensiyon ve protensiyon ile anımsama arasındaki bağıntı oldukça önemlidir. Bu yazıda, ilkin birincil izlenimler, retensiyon ve protensiyon'nun ne olduğunu göstermeye çalışacağız. Daha sonra, *retensiyon* ve *anımsama* arasındaki ayırım üzerinde duracağız.

Anahtar Kelimeler: Zaman, retensiyon, anımsama, birincil izlenimler, protensiyon

ABSTRACT

In Husserl's philosophy of time, the relationship between primary impressions, retention, protention and remembrance is very important. In this article, we will first try to show what primary impressions, retention, and protention are. Then we will focus on the distinction between retention and reminiscence.

Key Words: Time, retention, memory, primary impressions, protention

---

* Bu yazı doktora tezimizin bir bölümünün makale formatında düzenlenmiş halidir. Gözcü, A. Suat, "Zaman Sorunu: Şimdici ve Ebediyetçi Anlayışları", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., 2016, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cengiz Çakmak.

Giriş

Zaman felsefesi çalışmalarının önemli bir bölümünde geçmiş, şimdi ve gelecek zaman terimleri arasındaki karşıtlık ya da çelişkilere dikkat çekilir ve bu terimlerin büyük ölçüde insanın deneyimleme tarzından kaynaklandığı varsayılarak bu sorun bir kenara itilir. Husserl'in içsel zaman-bilinci fenomenolojisinde hem bu terimler yeniden tanımlanır hem de çelişkisiz bir biçimde yaşantıların zamanla birlikte nasıl kurulduğu gösterilir. Bu yazıda da üzerinde durulacağı gibi, Husserl'in yapmış olduğu *retensiyon ve anımsama* ayrımı bunun bir yönüdür.¹

1. Yaşantıların Temporal Evreleri

Husserl'e göre, yönelimsel algı bilincinde, aynı şekilde, diğer yönelimsel bilinçlerde, nesne şu temporal evrelerle kurulur: Birincil izlenimler, retensiyon ve protensiyon. Sözü edilen üçlü yapı, Husserl'e göre, kavrayışın temporal evreleridir. Husserl'in içsel zaman-bilinci araştırması da dahil olmak üzere, zaman felsefesi çalışmalarının büyük çoğunluğunda temporal nesnenin kuruluşunda algı yaşantısının temporal evresinin şimdi zaman karakterinde olduğu düşünülür. Geçmiş artık algıda verilmeyen ve ortadan kalkmış olan anlamında kullanılırken, gelecek ise henüz algıda verilmemiş ve meydana gelecek olan anlamlarında kullanılır. Husserl bu yaklaşımı büyük ölçüde terk eder. Ona göre, edimsel olarak algılanmış her şeyin, her yaşantının temporal bir yayılımı ya da uzanımı vardır. Bu temporal uzanım, salt algının verildiği şu-an ile sınırlı değildir, tersine, edimsel olarak varolan nesne üç farklı temporal evrede kurulur, yaşantılanır.

Husserl'in protensiyon dediği gelecek, birincil izlenimler dediği şimdi ve retensiyon dediği geçmiş değildir. Bunların anlamlarının yakın olduğu düşünülebilir. Daha sonra ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi, geçmiş olan bir yaşantı, örneğin daha önce dinlenen bir şarkı anımsanırken, sadece geçmiş ya da olmuş bitmiş bir şey olarak anımsanmaz; tersine, geçmiş olan bir yaşantı da bu üçlü yapıyla anımsanır. Husserl'e göre her edimsel bilinç yaşantısı birincil izlenim, retensiyon ve protensiyon yapısını taşır. Bununla birlikte, geçmiş temporal karakteristiğinde olan bir olayın aynı anda diğer temporal karakteristikler olan şimdi ve geleceği taşıması olanaklı değildir. Bu üçlü yapı, yeni yönelimsel nesnelere değil ama şimdi verilen nesnenin (ister algıda verilsin, isterse yeniden anımsansın) temporal ufkunu sağlar.² Temporal ufuk yapısını Husserl melodi örneğiyle açar. Buna göre, daha önce dinlenen melodinin ya da şarkının bir tonu şimdi artık verilmese de, artık verilmeyen melodinin bu tonu yo-

¹ Husserl bunun önemine "İçsel Zaman-Bilincinin Fenomenolojisi"nden önce bu sorunla yüzleşmediğini ama bu sorunun zamanın kökensel kuruluşunun fenomenolojisi için kaçınılmaz olduğunu da farkında olduğunu belirterek vurgu yapar. Bkz. Krell 1982, s. 494, Krell bunu Husserl'in Mantıksal Araştırmaları'ndan alıntılar.

² Bkz. Zahavi 2003, s. 84.

kolmaz. Tersine, geçmiş bir şey olarak modife edilip, şimdide, daha önce olmuş olan bir şey olarak tutulur. Husserl'in bu görüşü, kendisinden önceki zaman görüşleriyle karşılaştırdığımızda yeni bir görüş olmakla birlikte, bize göre, tüm zaman felsefeleri içinde özsel bir önem taşır. Çünkü, artık geçmiş olan, geçip gitmiş birşey olarak anlaşılacak zorunda değildir. Husserl, şimdi zamanının yalnızca edimsel olarak verili olanın zamanı olmadığını ama bir de şeylerin yine bu aynı şimdide *daha önce olmuş olan* modunda verildiğini bize anlatmaya çalışır. Dolayısıyla, şarkının ya da melodinin yarısında hem şarkıyı duyarız, şarkı bize edimsel olarak verilir hem de şarkının ilk kısımlarını *az önce duyulan* olarak şimdide tutarız. Bu yaklaşımla birlikte, zaman nesnelerin varolması-yokolması, geçip gitmesine bağlı olan bir kavram olmaktan kurtulur. Edimsel bir şekilde nesne yokolsa bile, o nesne *daha önce olmuş olan bir şey* olarak şimdide tutulabilir. Bu da zamanın tüm yapısının şimdide çelişkisiz bir şekilde içerilebileceğini düşünmemize olanak sağlar.

Böylece, bu üç evreden ilki olan birincil izlenimleri, nesnenin şu-an-evresine doğru yöneltilen somut edimin bir anı olarak tanımlanır ve ilk evre olan birincil izlenimler kendi başlarına temporal nesnenin algısını veremez. Bu ne alama gelir? Augustinus ile başlayan ve McTaggart ve sonrasında da yapılan tartışmalardan biri olan şimdinin gerçekliği sorununda gördüğümüz gibi, edimsel olarak verilenin zamanı olan şimdi, noktasal ya da anlık şimdi kendi başına nesnenin tam bir algısını verememekte. Husserl açısından, bunun için bu evre temporal bir ufukta diğer iki evre olan retensiyon ve protensiyon ile birlikte bulunmalıdır. Ancak, bu yolla, temporal nesne, zamanın sonsuz ufkunda verilebilir.

Bu ufuk yapısında retensiyon henüz olmuş olan yaşantı evresinin bir bilincini sağlarken, protensiyon ise, henüz olmamış ya da meydana gelmemiş yaşantı evresinin az ya da çok belirlenmiş yönelimidir.³ Husserl retensiyonu, yaşayan ya da canlı şimdinin birincil izlenimleri üzerinden "henüz geçen" her ne ise onun "tutulması" olarak tanımlar.⁴ Canlı-şimdi [lebendige Gegenwart], Husserl'e göre, egonun kendisini içinde deneyimlediği zamandır.⁵ Bu da yine bir ufuk yapısındadır, şeylerin bir an belirip sonraki an yok oldukları ortam değildir. Bunu biraz daha açarsak, her bir yeni duyum-verisiyle birlikte, önceki şimdi-evreleri, gittikçe daha da geçmişe doğru gider, geçmişe itilir. Melodi örneğinde olduğu gibi, bir şarkı dinlemeye başlarız, şarkının ilk tonu *A* duyulur (verilir); sonra *A* tonu yerini yeni tona *B* bırakır ve bir süre *B* tonu duymaya başlanır ve sonra başka bir ton olan *C* verilir ve *B* tonu yerini *C* tonuna bırakır... ve bu şarkı bitene kadar bu böyle devam eder. Husserl'e göre, *A* tonu verilmeyi bırakınca yok olmaz, retensiyonda tutulur. Retensiyonda tutulan *A* tonu geçmiş bir tondur ve bu nedenle, algıda olduğu gibi edimsel olarak verilmez.

³ Bkz. Zahavi 2003, s. 83

⁴ Bkz. Rodemeyer 2006, s. 232

⁵ Bkz. Moran and Cohen 2012, s. 196

Buna karşın, bu ton şimdide az önce olmuş olan olarak, retensiyonda modife edilmiş bir şekilde verilmeye devam eder. *A* tonu yerini *B* tonuna bırakır ve süresiyle birlikte retensiyonda tutulur. *B* tonu da *A* tonunda olduğu gibi yerini bir başka ton olan *C* tonuna bırakır, *B* tonu yakın geçmiş olarak, *A* tonu da uzak geçmiş olarak, süreleriyle birlikte tutulur.⁶

Dolayısıyla, burada şimdide edimsel olarak verilen ve daha önce edimsel olarak verilenin retensiyonun modifikasyonu ile şimdide tutulması olmak üzere bir nesnenin temporal olarak iki farklı veriliş biçimi karşımıza çıkar. Burada şu soru sorulabilir: Çok daha önceden verilen ile, örneğin, geçen hafta radyodan dinlediğimiz bir şarkı ile şimdi dinlediğimiz şarkının daha önce olmuş olmaları bakımından benzerlikleri ve farklılıkları nasıl belirlenir? Husserl, bu sorunun yanıtı için, anımsama ile, yani geçen hafta dinlediğimiz bir şarkının anımsanması ile retensiyon, yani şimdi dinlediğimiz şarkının ilk bölümlerinin retensiyonda tutulması arasında ayırım yapar. Bu ayırımın anlaşılması, zamanın kuruluşu açısından önemlidir. Çünkü her bir yaşantı, anımsamanın kendisi de dahil olmak üzere, retensiyon, birincil izlenimler ve protensiyon yapısıyla kurulur.

Melodi örneğinde olduğu gibi, duyulan bir ses sürdüğünde ya da bir süre devam ettiğinde her bir şu-an-noktasında beliren ses, daha sonra *az önce duyulan* bir ses olarak geçmiş modunda yeniden belirir. Başka bir söyleyişle, ses ilkin *şu-an duyulan* bir sestir ve bir süre sonra *az önce-duyulan* bir ses olarak verilir. Bu da ilkin şu-an-duyuyor olarak bilincinde olduğumuz bir sesin, bir süre sonra, *az önce-duyulan* bir ses olarak bilincinde olmam anlamına gelir. Geçmişe-gömülme ya da geriye itilme, her izlenimin bir dizi halinde tutulması ve her bir tutulan izlenimin bir sonraki şu-an izlenimine asılması (peşine takılması) durumu söz konusudur. Bu durum, sözü edilen fenomenlerin sürekliliğini, akıp-gidişini sağlar.

Böylelikle, Husserl açısından fenomenlerin akıp-gitmesinin iki karakteri vardır. Bunlar şimdi ve geçmiş'tir.⁷ Fenomenler ilkin şimdi zamanında kavranır ve daha sonra, bu şimdi fenomenleri geçmişe doğru itilerek yerlerini başka şimdi olan fenomenlere bırakır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, tüm bu *akıp-gitme* halindeki fenomenlerinin akıp-gidişi içsel bir alanda gerçekleşiyor olmasıdır. Diğer türlü, dışımızda bir geçmiş zaman evresinin olduğu sonucu çıkardı, ki bu da Husserl'in karşı çıktığı nesnelci zaman görüşlerine özgü bir yaklaşımdır. Burada "akıp-gitme", bir temporal moddan bir başkasına geçen bir akıştır. Dolayısıyla, bu "akış" terimi, doğalcı bir yaklaşım içindeki anlamından sıyrılmaktadır. Öyle ki, McTaggart'ın *A*-serisinde gördüğümüz akış, Husserl'de oldukça farklı bir biçimde karşımıza çıkar. Bu akışın biçimi *a*, *b*, *c*, ... şeklinde değil, daha çok şu şekildedir: örneğin, birincil izlenime *i* ve retensiyona da *R* denirse şöyle bir sonuç ortaya çıkar: *i*, *R(i)*, *R(R(i))*, *R(R(R(i)))*...

⁶ Bkz. Husserl 1964, s. 50-51.

⁷ Bkz. Husserl 1964, s. 48

yeni izlenimler verilmeye devam ettikçe bu retensiyona düşme ve retensiyonun sürekli yeniden modifikasyona uğraması devam eder. Retensiyonda bir iç içe geçme söz konusudur. İlk izlenimden sonra yeni bir izlenim geldiğinde, yani yeni bir izlenim verildiğinde, önceki izlenimin bilinci retensiyon bilincine dönüşür ama her retensiyon bilinci, şimdide, izlenim bilinciyle birlikte yerini alır. Bu tabloda ilginç olan, bize göre, bir süre önce ya da önceki temporal aralıkta edimsel olarak verilen ve retensiyon bilincine dönüşen izlenimlerin de kendi içlerinde, daha önce verilen ve retensiyona dönüşen izlenim bilinçlerini taşımasıdır. Yani, retensiyonun kendi içinde başka retensiyonları içermesidir. Husserl bunu şu şekilde anlatır:

Öyleyse, akıp-gitme modlarının serisi, [bu sürenin] bir şimdisini artık içermeyenle başlar. Bu süre artık edimsel değil ama geçmiştir ve gittikçe geçmişin derinliklerine batar.⁸

Husserl'e göre, bilincin her edimsel şimdisi ilkin bir retensiyona, sonra retensiyonun bir retensiyonuna dönüşür ve bu böyle devam eder. Dolayısıyla, burada retensiyonların kesintisiz bir sürekliliği oluşur. Bu süreklilik, yukarıda da görüldüğü gibi, bir derecelendirme halindedir, içe içe geçmiştir. Buna göre, her retensiyon kendisinden önceki izlenimlerin retensiyonunu bir alt derecede içerir. Her retensiyon, kendisinden bir önceki retensiyonu, o zaman edimsel olarak verilen izlenimlerle birlikte içerir. Bu da ilk izlenimin verildiği başlangıç noktasına kadar geriye gider. Bir başka şekilde anlatılırsa, burada önceki anlar bir derecelendirme halinde şimdiki retensiyonda içerilir ama oldukları haliyle içerilmez. Her önceki an, bir sonraki anın retensiyonu olur ve bu nedenle de her bir retensiyon, retensiyonların bir sürekliliği olur. Böylece, her bir retensiyon kendi içinde, derecelenme olduğundan dolayı bir süreklilik taşır. Burada temporallığın kuruluşunun ilk iziyle karşılaşırız.

Temporallığın kuruluşu, Husserl'e göre, temporallık içindeki nesnenin kuruluşundan farklıdır. Başka bir söyleyişle, Husserl açısından, nesnelerin temporallığından başka bir temporallık daha vardır. Buna göre, bir nesne süresiyle beraber geçmişte kaldığında, bilincin kendisi de geçmişte kalmaz ya da sönüp gitmez. Bu bilinç şu-an verilenin bilinci olarak, başka bir söyleyişle, izlenim bilinci olarak da iş görmez, çünkü yeni bir algı evresi söz konusu değildir. Ama burada yeni bir evre başlar: *Anımsama* evresi. Bir anımsamaya, daha sonra, başka bir anımsama eklenir. Husserl'e göre, anımsanana yeni bir algı eklenmez ama yeni bir anımsama eklenir ve ilk anımsanan geriye doru itilir ve bu geriye itilen anımsama gittikçe silikleşir. Yani temporal bir nesnenin süresi dolduğunda, Husserl açısından, nesnenin bilinci yok olmaz. Buradan da görüldüğü gibi, retensiyon kadar içsel zamanın kuruluşu için özsel olan başka bilinçler daha vardır. Şimdi, bu sözü edilen bilinçlerden biri olan anımsama bilinci üzerinde duralım.

⁸ Husserl 1964, s. 51.

2. Anımsama ve Retensiyon Ayrımı

Husserl, *retensiyon* ve *anımsama* arasında ayırım yapar. Burada karşımıza çıkan ilk ayırım *birincil anımsama* ve *ikincil anımsama* arasındadır. Husserl'in *birincil anımsama* dediği *retensiyon*'dur ve *ikincil anımsama* ise, asıl anlamında bir anımsama değildir, başka bir söyleyişle, daha önce olmuş bir şeyin, olayın anımsanmasıdır.⁹ Böylece, anımsama, Husserl'e göre, daha önce algıda verilenin yeniden sunulmasıdır.¹⁰

Daha önce, birincil izlenim bilinci ve retensiyon bilinci olmak üzere iki bilinç üzerinde durduk. Bunlardan ilki, bilincin şimdi duyulan verilere yönelmesiydi ve diğeri de az önce duyulan verilere *şimdi* yönelmesiydi. Her ikisi de, bilincin şimdi zamanı yönelimidir. Ancak bilincin diğer modu olan anımsama bilinci ise, bu iki bilinç modundan farklı olarak, daha önce olmuş olan ve artık sürmeyen bir yaşantıya yönelmez. Bu yönelme edimi de şimdi gerçekleşir ama bunun edimsel olarak verili olanla ilgisi yoktur. Husserl bunu şu şekilde anlatır:

...kökensel anımsamayı ya da retensiyonu edimsel algıda kuyruklu-yıldızın kuyruğuna takılan olarak karakterize ederiz. İkincil anımsama ya da yeniden-canlandırma bütünüyle farklıdır.¹¹

Anımsama bilinci ile retensiyon bilinci arasındaki ayırımla her iki bilinç daha açık hale gelir. Bu iki anımsama arasındaki ilk ayırım şudur:

(1) Retensiyon, birincil izlenimler ve protensiyon yapısı tüm yönelimsel yaşantılara iç- kindir. Bu nedenle, anımsanan bir yaşantı da dahil olmak üzere, herhangi bir yönelimsel yaşantıdan söz edildiğinde, dolaylı olarak, orada retensiyonun da olduğu söylenir. Bu nedenle, birincil anımsama ikincil anımsamada içerilir, onun kuruluşunda içkindir.

(2) İkincil anımsamada, yani asıl anlamında anımsamada, bakışımızı geçmiş bir yaşantıya çevirerek, o yaşantıyı anımsayabiliriz. Husserl bizim bu anımsamada özgür olduğumuzu söyler.

(3) Birincil anımsama, yani retensiyon ve ikincil anımsama arasındaki bir diğer ayırım da, Husserl'e göre, birincil izlenimler açısındandır. Birincil izlenimlerle yeni içerikler verilmeye devam ettikçe, retensiyonun yapısı değişir, geçmişe doğru daha fazla itilme olur. Yaşantının tüm yapısı, birincil izlenimlerden yeni içerikler verilmeye devam ettikçe yeniden kurulur ve bir önceki kuruluşundan farklı olur. Ama anımsamada durum böyle değildir. Çünkü anımsanan şeye, algıda olduğu gibi, birincil izlenimler verilmeye devam etmez. Anımsanan şey artık *olmuş bitmiştir*.¹²

İkincil anımsamada anımsanan şeyin istediğimiz bir bölümüne yoğunlaşarak sadece o kısmını anımsayabiliriz. Örneğin, daha önce dinlediğimiz bir şarkının

⁹ Bkz. Husserl 1964, s. 64.

¹⁰ Bkz. Moran and Cohen 2012, s. 207-208

¹¹ Husserl 1964, s. 57.

¹² Bkz. Husserl 1964, s. 76

sadece bir bölümünü anımsayabiliriz. Bu anlamda, burada bilincin bir etkin olma durumu söz konusudur. Husserl ikincil anımsamadaki bu etkin olma durumunun anımsanan şeyin eksik ya da yanlış anımsanmasına da neden olabileceğine dikkat çeker. Ancak birincil anımsamada böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü, retensiyon, şimdide, az önce verili olanı tutmaya devam eder. Bir şarkının duyulan ilk tonları şu-an edimsel olarak duyulan tonlarla birlikte şimdide tutulur ve şimdide tutulan bir şeyin hatalı olması, yani yanlış bir şimdi yaşantısından söz etmek olanaksızdır. Eğer bu böyle olmasaydı, şimdide edimsel olarak verilenle birlikte, yine aynı şimdide geçmiş modunda tutularak verilen arasında bir tam-uygunluk olmasaydı, bu durumda, bir yaşantıdan, başka bir söyleyişle, dinlenen bir şarkıdan bile söz etmek olanaksız olurdu.

Bununla birlikte, herhangi bir şey anımsanırken eksik, bulanık ya da olduğu gibi anımsanabilir ama asla anımsanan şey temporal olmaktan başka türlü olamaz. Başka bir şekilde anlatılırsa, anımsamada zamanın üç evresiyle (retensiyon, birincil izlenimler ve protensiyon) kurulmak zorundadır. Dolayısıyla, Husserl'e göre, birincil anımsama, ikincil anımsama ediminin de kurulmasını sağlayan temporal momentlerden biridir. Daha önce dinlediğimiz bir şarkıyı ister tam ister eksik bir şekilde anımsayalım, bu anımsanan şarkı, geçmiş yaşantı, tıpkı şimdi verilen yaşantı gibi, temporal olarak yeniden kurulur. Bu da, en sonunda, zamanın kendisinin kurulmasına bizi götürür.

Böylece, anımsamanın şimdileştirilmesi şu şekilde anlatılabilir. Buna göre, ikincil anımsamada bakışın çevrildiği şey ya da olay şimdileştirilir. Bu şimdileştirme ediminde, şimdileştirilen şeyin temporal kurulma edimi tekrarlanır. Örneğin, anımsanan şarkı, şimdide, yine kendi süresiyle, temporal olarak yeniden kurulur.¹³ Şarkının tonları tekrar anımsanır ve peşpeşelik bağıntısına uygun olarak, temporal bir şekilde yeniden kurulur. Husserl'e göre, ilk anımsanan ton birincil izlenimde edimsel olarak "sanki" veriliyormuş gibi, "sanki" duyuluyormuş gibi verilir.¹⁴ Daha sonra, bu tonun yerini bir sonraki ton alır ve ilk ton retensiyonda tutulur ve bu böyle devam eder. Algı yaşantısında olduğu gibi, anımsamada da retensiyon yapısı tekrar kurulur, ilk tonlar gittikçe geçmişe doğru itilir.

Bu sözü edilen anımsama tarzlarından ilkinde göre, anımsama belleğin yüzeye çıkmasında olduğu gibi basit bir yakalayışla gerçekleşir. Ama burada anımsanan şey oldukça belirsizdir, çünkü anımsanan nesne tekrar edilmez. İkinci anımsama tarzına göre, anımsanan şey yeniden üretilir, tüm temporallığıyla şimdileştirilir. Bu anımsama tarzıyla anımsanan, yukarıda belirttiğimiz gibi, sanki yeniden algılanır. Burada, algıda temporal nesnenin kuruluşunda olduğu gibi, temporal aşamalar yeniden devreye girer.¹⁵

¹³ Bkz. Husserl 2015, s. 55.

¹⁴ Bkz. Husserl 1964, s. 57.

¹⁵ Bkz. Husserl 1964, s. 59

Husserl, yukarıda anımsamada yaptığı ayrımı benzer bir ayrımı algı için de yapar. Buna göre, Husserl, algı teriminin temporal nesnenin sahip olduğu diğer kendini verme biçimleri ile ilişkilendirildiğinde, algının karşısına birincil anımsama ve beklentinin koyulabileceğini belirtir. Burada, algı ilk izlenimlerle bir tutulur. Dolayısıyla, bu algının karşısına yalnızca ilk anımsama ile beklenti koyulabilir. Tam da bu bağlamda, Husserl, bütün bir melodiyi *olduğu haliyle kuran* bir yaşantı olarak algı ile melodinin bir tonunun şimdiki zamandaki algısı ayrımını yapar. Bu ayrım sonucunda, ilk izlenim “algılanan” (sesin şimdi duyulan tonu) olurken, geçmiş olan ise “algılanmayan” (sesin geçmiş tonu) olur. Ancak Husserl, melodinin yalnızca şimdi-noktasının algılanmış olmasına karşın, tüm melodinin algılanmış olduğunu belirtir. Bu tam olarak ne anlama gelir? Yukarıda da ele aldığımız gibi, bir şarkıyı dinlerken şarkının şimdi duyduğumuz tonları bize edimsel olarak verilir ve bu tonlar birer algıdır. Ama şarkının daha önce verilen tonları ortadan kalkmaz. Husserl'e göre, şarkının geçmiş tonları retensiyonel bilincin birliğinde hala tutulur ve bu bilinç birliğini, şarkıya gönderme yaparak sağlar. Bir temporal nesne olan yaşantının, dinlenen bir şarkının temporal olarak kurulması, sesin şimdiki tonunun algısı ile retensiyonda tutulan sesin geçmiş algısının birlikte olmasıdır ve bu yolla, bir şarkı ya da melodi algısı oluşur. Ancak bu nesne tek bir temporal aralıkta değil ama farklı temporal evrelerde kurulur: ilk izlenimin verildiği şimdide, ilk izlenimin retensiyona düşmesiyle geçmişte olmuş olan olarak tutulması ve beklenti olmak üzere üç farklı temporal evrelerden oluşur.¹⁶

Böylelikle, yukarıda sözü edilen anımsama ve algı ayrımları, Husserl'e göre, temporal nesnenin kavranışını sağlar. Bir diğer söyleyişle, bu ayrımlar bizim nesnelere zamanda nasıl kavradığımızı anlamamızı sağlar. Husserl, bu sözü edilen temporal nesne kavrayışının da kendi içinde iki farklı bilinç taşıdığını belirtir: anımsayıcı ve algılayıcı bilinç olmak üzere. Bu ayrımında, temporal nesnenin şimdide ve geçmişte iki farklı bilinç edimiyle kavranır. Temporal olarak kurucu bilinç edimleri, aynı zamanda, Husserl'e göre, geçmiş ve şimdi'yi kurar.¹⁷ Husserl, gerçek anlamda algının, yani yönelimsellik anlamındaki algının, kavrayışlar sürekliliğindeki tek bir edim olduğunu belirtir. Bu kavrayışlar sürekliliğinde bir melodiyi algılarız ve bu melodiyi “şimdi” olarak algılarız. Bu kavrayışlar dizisindeki son algı, aslında, “ideal limit” olarak şimdiiyi kuran bir kavrayıştır.¹⁸

Böylece, Husserl açısından kavrayış sürekliliği birbirinin arkasına eklenmez, retensiyon ve izlenimlerin birbirine geçerek peş peşe geçmesinde olduğu gibi (kuyruklu yıldız benzetmesinde görülüşü gibi) bir süreklilik serisidir. Bu serinin son terimi, o anki şimdiiyi ideal bir limit olarak kuran bir kavrayış olur. Husserl bunu, kırmızı türlerinin saf bir kırmızıya doğru gitmesinde olduğu gibi, bu kavrayış sürekliliğinin,

¹⁶ Bkz. Husserl 1964, s. 60.

¹⁷ Bkz. Husserl 1964, s. 61-62

¹⁸ Bkz. Husserl 1964, s. 62.

yani birbiri ardına gelen şimdi, geçmiş kavrayışlarının sürekliliğinin tek bir şimdiye gitmesine benzetir: Şimdi şarkı dinliyorum örneğindeki şimdi yalnızca içinde bulunan temporal aralığa işaret etmez, aynı zamanda geçmiş kavrayışlarına, bir süreklilik bağlamına oturmuş bir şimdiye işaret eder. Tam da bu nedenle Husserl, şimdiyi ideal bir limit olarak alır.¹⁹ Ona göre, anlık evreler ideal limitlerdir ve bu durumda yaşantılanan da zamanın belli bir kısmıdır, bu nedenle, zaman ögeler olarak alınan ideal limitlerin bir bileşiği olarak alınmamalıdır.²⁰

Bir nesneyi akıp giden bir şey olarak, temporal bir şey olarak nasıl algıladığımız burada karşımıza çıkar. Bütün olarak melodiyi düşündüğümüzde, bu melodiyi algıladığımızı söyleriz. “Şimdi verilen tonu algılıyorum” ve “az önce duyduğum tonu algılamıyorum” demek yerine, bütün bir nesnenin, *zaman akışı içinde* algılandığı düşünmek, Husserl’e göre, daha uygundur. Çünkü hem birincil izlenim hem de retensiyon birer algı gibi yönelimsel yaşantı değildir. Protensiyonla birlikte, birincil izlenimler ve retensiyon yönelimsel yaşantının momentleridir. Bunlar, aynı nesneyi kendi modlarına göre ele alır. Bunların üçü yönelimsel yaşantının bağımsız momentleridir.

Husserl’e göre algı, daha önce gördüğümüz gibi, kendisi olarak bizzat bir nesneyi bize veren bir edimdir; ancak anımsamada olduğu haliyle bir şeyi bize vermez, sadece onu *yeniden canlandırır*. Başka bir söyleyişle, anımsama bir şimdiyi yeniden canlandırır, onu temsil eder ama o şimdiyi olduğu gibi vermez. Burada algı ile anımsamanın bütünüyle ayrı edimler olduğu vurgulanır. Husserl’e göre, eğer algı, tüm kökenin dayandığı, kökensel bir şekilde kuran bir edim olarak adlandırılırsa, bu durumda retensiyonun da bir algı olduğunu söylememiz gerekir. Çünkü sadece retensiyon içinde geçmiş olanı görürüz ve sadece retensiyonda geçmiş kurulur. Buna karşın anımsamada geçmiş görülmez, kurulmaz ama yalnızca temsil edilir. Bu nedenle, retensiyonda beliren geçmiştir denilir.²¹

Böylece, Husserl açısından, temporal bir nesnenin bilinci olan algıda şu bilinçleri birbirinden ayırt edebiliriz: izlenimsel bilinç şimdiyi, retensiyonel bilinç de geçmiş kurar. Ama bir algının nesnesine yöneldiği biçimde bu temporal evreler şimdiye ve geçmişe yönelmez. Bunlar bağımsız yönelimsel edimler değil ama bağımsız olan yönelimsel edimlerin parçalarıdır. Yukarıda, ideal limitte de gördüğümüz gibi, şimdiyi kuran kavrayışlar serisinde, farklı kırmızı türlerinin saf bir kırmızıya gitmesinde olduğu gibi, birbirinin içine geçen kavrayışlar tek tek asla ele geçirilemez. Bu kavrayışlar devam eden bir bütün olarak düşünülmelidir. Algı bir bütün olarak vardır. Bu sözü edilen üçlü yapı, Husserl açısından, analiz edildiğine ortaya çıkar. Husserl’e göre, bir sesin algılanıp, sonra da retensiyona düştüğünü ve başka bir sesin duyuldu-

¹⁹ Bkz. Husserl 1964, s. 63.

²⁰ Bkz. Evans 1988, s. 618.

²¹ Bkz. Husserl 1964, s. 63.

ğunu ve o sesin artık algılandığını söylemek uygun değildir. Tersine, bu sesler retensiyonda birbirlerinin içine girerek, kuyruklu yıldız benzetmesinde olduğu gibi, sürüp giden bütünlüklü bir yapı ortaya çıkarır.

Husserl, birincil anımsama ya da retensiyonu şimdiki andaki algıya asılı kalan bir kuyruklu yıldızın kuyruğu ile karakterize edildiğini belirtir. Bu benzetmedeki kuyruklu yıldızın kuyruğu, retensiyon ve ikincil anımsamaya; yıldızın kendisi ise, şimdide verilen birincil izlenime benzetilir. Yıldızın kuyruk kısmı cisimsel değildir, yıldızın geride bıraktığı izlerdir. İzlenimden geriye kalan da, aynı şekilde, izlenimlerin kendileri değil, onların gittikçe yok olmaya yüz tutan izleridir.

Birincil anımsama yok olduğunda, tekrar bu anımsanan şeyin bir hatırası ortaya çıkabilir. Şimdiki anda algılananda olduğu gibi, anımsamada da bir şimdiki an olarak anımsanan şey ortaya çıkar. Daha önce dinlenen bir şarkıda olduğu gibi, şarkı şimdiki anda duyulduğu gibi anımsanır. Şarkı anımsandığında bir süreklilik içinde, yeniden duyuluyormuş gibi anımsanır. Şimdi beliren bir sesin kavranışıyla beraber, az önce duyulduğu düşünülen sesin birincil anımsaması birlikte gelir. Aynı şekilde, sesin devam edecek olan kısımları da protensiyonda ortaya çıkar. Bu nedenle, şimdiki zamandaki an her zaman için bir temporal ufka sahiptir. Az önce duyulan ses, şimdi duyulan ve birazdan duyulacağı beklenen sesle birlikte verilir. Başka bir söyleyişle, bir temporal ufuk yapısı içinde belirir. Dolayısıyla, bir şarkının baştan sona anımsanması bir sürekliliğe dayanır ve bu süreklilik yukarıda sözü edilen ufuk yapısında kurulur. Böylece, daha önce belirtildiği gibi, yeniden sunulan şarkı geçmiş bir yaşantının ya da deneyimin yeniden canlandırılmasıdır ve şarkı daha önce farklı bir bağlamda dile getirildiği gibi, “sanki” duyulur. Şarkıyı duyuyormuşuz gibi algılarız. Çünkü burada ses gerçekten duyulmaz. Burada yapılan, melodinin hafızada ya da imgelemde nota nota düşünmek, onları zihinde canlandırmaktır. Dolayısıyla, Husserl'e göre, algı söz konusu olduğunda hem algılanan şeyler hem algılanan şeyin zamanı hem de bütün temporal ilişkiler ve belirlemeler verilir. Şarkı bittikten sonra, şarkının şimdi olan olarak değil de geçip gitmiş bir şey olarak, retensiyondaki bir şey olarak bilincindeyiz. İkincil anımsamada ise, yeniden şimdileştirme vardır. Aynı şekilde, geçmişte kalan şey de anımsamada yeniden şimdileştirilen geçmiştir.

Wood'un belirttiği gibi, Husserl geçmiş kavrayışımızın negatif olmaktan öte, pozitif bir kavrayış olduğunu önerir.²² Çünkü burada verili olan edimsel olanla ilgili değildir ve bütün sınırlarıyla karşımızdadır. Ama burada anımsamanın yanında imgelemde iş görür. İmgelem de bilinç modlarından biri olarak karşımıza çıkar. Anımsama ve imgelem artık edimsel olmayan yaşantılarla ilgilidir. İmgelem ile anımsama arasındaki ayrım da, hemen anlaşılacağı gibi, olmuş olan ile olması olası olan ayrımıdır. Daha önce dinlenen şarkı, süresiyle birlikte anımsamada olduğu gibi tu-

²² Bkz. Wood 2001, s. 79

tulur ama imgelem ile bu şarkı modifikasyona uğrayabilir, unutulmuş kısımlarını farklı bir şekilde doldurulabilir.

İkincil anımsama, bir şimdiki zamandaki anımsama değildir. Anımsama yaşantısının kendisi de bir temporal yapıdadır. Ancak retensiyonun kendisi nesnel süreyi (yönelimsellik modalitelerinde karşımıza çıkan retensiyon yapısını) içermez, çünkü onun tek yaptığı bilinçte üretilmiş olanı ve henüz geçmiş olan karakterini veren şeyi tutmaktır. Retensiyon ile ikincil anımsama arasındaki fark burada yatar. İkincil anımsama, daha önce olmuş birşeyi yeniden şimdileştirilmesidir. Buna karşın retensiyon, üretilmiş olan bir şeyin geçmiş olarak tutulmasıdır. Zaten bir şey, bir melodi yeniden şimdileştirilirken, algıda olduğu gibi retensiyon yapısı kullanılır. Anımsanan melodinin ilk notası “sanki” duyulmaya başlanır ve ilk duyulan nota retensiyonda tutulur ve sonraki nota duyulmaya başlanır. Dolayısıyla, anımsamanın içinde de retensiyon var.²³ Böylece, Husserl’e göre, retensiyon yapısı, anımsama yaşantıları dahil tüm yönelimsel yaşantılarda içerilir çünkü diğer türlü bir süreklilikten, algılamadan, yaşantıdan söz edilemez. Retensiyon, birincil izlenim ve protensiyonla birlikte sürekliliği sağlar, dolayısıyla, temporallığın de olanağıdır.

---

²³ Bkz. Husserl 1964, s. 58-59.

Kaynakça

Evans, J. Claude, "Comment on McInerney". *The Journal of Philosophy* Vol. 85, No.11, (Çevrimiçi): <http://www.jstor.org/stable/2026935>, 1988.

Husserl, Edmund, *The Phenomenology of Internal Time-Consciousness*. Trans. by James S. Churchill, London, Indiana University Press, 1964.

Husserl, Edmund, *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*, Çev. Harun Tepe. 3rd ed., Ankara, Bilgesu yay., 2015.

Krell, David Farrell, "Phenomenology of Memory from Husserl to Merleau-Ponty", *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. 42, (Çevrimiçi): <http://www.jstor.org/stable/2107372>. 1982, pp. 492–505

M. Dermot and J. Cohen, *The Husserl Dictionary*, London, Continuum, 2012.

Rodemeyer, Lanei M., *Intersubjective Temporality*, Netherlands, Springer, 2006.

Zahavi, Dan, *Husserl's Phenomenology*, California, Stanford University Press, 2003

Wood, David, *The Deconstruction of Time*, Illionis, Northwestern University Press, 2001.